

DE 'ZAAL MET CORDOUAANS LEDER' OP HET RIJSARCHIEF TE BRUGGE.

M. VANDERMAESEN °

Het goudleder in de huidige vergaderzaal op de eerste verdieping in het Rijksarchief te Brugge dateert uit het derde kwart van de 18de eeuw en is vermoedelijk van Mechelse herkomst¹. Het bevindt zich in een kamer van een voormalige patriciërswooning, 'Huis Vanden Abeele' genaamd naar haar laatste particuliere eigenaar en gelegen in de Academiestraat 14. Binnen de archiefdienst noemde men deze ruimte - met enig ontzag - 'de zaal met Cordouaans leder'.

N.a.v. de restauratie van dit lederbehang rijst opnieuw de vraag naar de identiteit van de vorige eigenaar(s) van het materiaal. Was het leder reeds aanwezig toen de woning in 1906 door de Belgische Staat werd aangekocht, of werd het tijdens of kort na de hieropvolgende verbouwing aangebracht? We wensen een taai misverstand terzake uit de wereld te helpen.

Volgens de traditie, veeleer een mondelinge overlevering tussen personeelsleden van het Rijksarchief, zou dit lederbehang zijn overgeplaatst uit één van de woningen van Baron Albert van Zuylen van Nyevelt. Deze was adjunct-conservator op het Rijksarchief vanaf 1900 en conservator van 1907 tot 1935. In 1912 namen conservator van Zuylen en zijn dienst hun intrek in het verbouwde complex bestaande uit de 'Poortersloge', het 'Huis Cottem' en het 'Huis Vanden Abeele'. Dit laatste kreeg een administratieve functie en bevatte tevens de leeszaal voor het publiek. Voor zover kon nagegaan worden duikt omstreeks 1950 het verhaal op als zou conserva-

° Werkleider Rijksarchief, Academiestraat 14, 8000 Brugge.

1. A. Bergmans en E. Koldewey, *Inventaris van het 17de en 18de-eeuwse goudleder in Vlaanderen*, in: Monumenten en Landschappen, jg. 11, 1992, p. 37; *Restauratie van twee kamers met een goudlederbehangsel in het Rijksarchief*, in: De Regie. Personeelsblad van de Regie der Gebouwen, jg. 4, nr. 12 (oktober 1993), p. 15-16. Inzake de kunsthistorische, technische en economische aspecten rond het goudleder verwijzen we naar de synthese door E. Koldewey, *Het gouden leer*, in: Monumenten en Landschappen, op. cit., p. 8-32.

tor van Zuylen zijn bureel gevestigd hebben op de eerste verdieping waar hij een lokaal met het goudlederbehang liet opsmukken in overeenkomst met zijn sociale status. Dit bureel kon dan zelfs doorgaan als verlengstuk van zijn woning. Aldus het verhaal...

Voor onze zoektocht naar objectieve gegevens inzake de verbouwwerken aan het huis Vanden Abeele, en meer bepaald de ingrepen die de 'lederzaal' onderging, hebben we gebruik gemaakt van het administratief archief van het Rijksarchief.

In het verslag over het dienstjaar 1912, d.w.z. het eerste werkingsjaar in de nieuwe gebouwen, beschrijft van Zuylen het interieur van het Rijksarchief en houdt even stil op de eerste verdieping van het huis Vanden Abeele waar hij een zaal met lederbehang bewondert: *'il y a une chambre ornée de magnifiques cuirs dorés et d'une belle cheminée flamande'*. Wat verder in zijn verslag drukt hij zijn voldoening uit inzake de uitgevoerde werken aan de grote zaal in de Poortersloge en de zaal in het huis Vanden Abeele: *'ces deux salles méritaient d'être conservées dans leur état ancien par suite de l'intérêt qu'elles offraient et on ne peut trop louer la destination qu'on leur a donnée'*².

De aangehaalde 'oude toestand' van de zaal op de eerste verdieping wijst erop dat de lederbekleding reeds aanwezig was toen het Rijk het pand in 1906 verwierf. We vinden hiervoor een bevestiging in het dossier dat architect J. Viérin begin 1911 samenstelde toen hij de opdracht kreeg het meubilair van verschillende lokalen uit te tekenen, met inbegrip van de lambrizing van de zaal op de eerste verdieping. Dit laatste beschrijft hij als *'moulure du lambris de la salle au cuir de Cordoue'*. Volgens het hierbijhorende lastenkohier had de aanneming tot doel *'het vervaardigen en plaatsen van tafels, schrijftafels, boekenkasten, toonmeubelen, schouw, stoelen, bank, lusters, vensterbehangsels enz., bestemd tot het versieren der toonzaal, leeszaal, de zaal met Cordoue's leer bekleed, en de burelen...'*. Uit het detail blijkt dat de 'zaal in Cordovisch leder' zou voorzien worden van *'zes stoelen in eikenhout van Slavonië, een tafel in eikenhout gelijk aan die voorzien voor de leeszaal, een platte glazen kast te plaatsen op bovengemelde tafel in eikenhout en spiegelglas, herplaatsen van de schoorsteen w.o. de standers, de schoorsteenman-*

2. *Les Archives de l'Etat en Belgique*. Annuaire publié sous la direction de J. Cuvelier, archiviste général du royaume, Brussel, 1914, p. 227.

tel, de kleine steentjes, de gegoten plaat, het metselwerk en levering van al de ontbrekende voorwerpen; muurbeschoot in eikenhout van Slavonië, eerste hoedanigheid, volgens tekening, met gebeeldhouwde fries...(19,5 strekkende meter), een parketvloer in gewast eikenhout...geplaatst in tegenovergestelde zin met de balken, een boekenkast (2m op 3m), **het Cordovisch leder herplaatsen, inbegrepen het verplaatsen der latten en haken, en een kunstluster in koper 'Renaissance'-stijl...met drie 'Auer'-bekken, voorzien van bollen in mat of 1/2 mat glas..**'.

Hier wordt duidelijk dat het leder en de schouw uit de kamer waren verwijderd vooraleer tot verbouwing werd overgegaan. We vernemen elders dat het materiaal inderdaad tijdelijk was ondergebracht op de zolders van het provinciehuis op de Burg.

Ofschoon het huis Vanden Abeele reeds in 1906 was aangekocht werd de verbouwing meermaals uitgesteld omdat men het niet eens raakte over de bestemming van de lokalen. Uiteindelijk op 25 mei 1910 besloten conservator van Zuylen en de Directie van Openbare Werken te Brugge o.a. om de lederzaal niet te gebruiken als schiftings- en inventarisruimte doch er een kleine tentoonstellingszaal in te richten. Schouw en leder zouden teruggeplaatst worden in de 'Renaissanceskamer': '*..de remettre la cheminée flamande et les cuirs de Cordoue dans la Chambre Renaissance.*'.

De briefwisseling van van Zuylen met de bevoegde ambtenaren van Openbare Werken maakt meer dan duidelijk in welke vergaande staat van verval het huis Van den Abeele geraakte tussen 1906 en 1910: zwaar beschadigde bedaking, onbelemmerd binnensijpelen van regenwater, vermolmde vloeren, gebroken ruiten, enz. Waar hij in 1907-1908 aanvankelijk nog kon voorstellen de appartementen op de verdieping, mits enkele verfraaiingswerken, in hun oorspronkelijke staat over te nemen, dreigde van Zuylen in 1910 ermee het gebouw te weigeren indien niet het gehele interieur grondig vernieuwd werd. We kunnen slechts veronderstellen dat ook het lederbehang onder de gevolgen van deze verwaarlozing had geleden.

Vooraleer de schouw en het leder hun plaats opnieuw konden innemen had men echter vastgesteld dat inzake het leder een probleem rees. Tegen één der wanden van de kamer stond immers oorspronkelijk een kast waarachter geen lederbekleding was aangebracht zodat nu een lege oppervlakte zou ontstaan. Als oplossing opperde men op 25 mei 1910 de mogelijkheid om een valse deur aan te brengen of een kopie van de oude kast te maken.

Hoe het probleem opgelost werd zal misschien duidelijk worden bij het verder onderzoek van de bij elkaar aansluitende lederpanelen. Over de volledige lengte van de kamermuur werd immers lambrizingering aangebracht zodat het plaatsen van een valse deur niet weerhouden werd. De in het bestek voorziene boekenkast was evenmin bedoeld om het ontbrekende leder te verbergen. Integendeel, het kale muurgedeelte werd wel degelijk opgevuld. Wel staat vast dat bij het terugplaatsen van het leder ronduit zeer onhandig werd te werk gegaan. Sommige tekeningen staan niet in raccord³. Andere panelen verloren hun oorspronkelijk formaat of werden versneden.

Na wat voorafging bestaat derhalve geen twijfel meer dat het lederbehang reeds aanwezig was in het huis Van den Abeele vooraleer dit omgebouwd werd ten bate van het Rijksarchief. Naast het leder behield men ook de schoorsteen en een aantal balken in de zoldering. Voor het overige onderging het lokaal een ingrijpende verjonging. We wensen er tenslotte op te wijzen dat de lederzaal oorspronkelijk geenszins bestemd was om er het bureel van de conservator in te huisvesten. Reeds in het ontwerp tot verbouwing van het huis Van den Abeele voorzag men de burelen van de conservator en diens adjunct op het gelijkvloers tussen de toegangsdeur en de leeszaal. Dit gebeurde ongetwijfeld met instemming zoniet op voorstel van van Zuylen zelf. Deze wenste trouwens dat de lederzaal zou gebruikt worden als kleine tentoonstellingszaal waar permanent de mooiste boekbanden uit de verzamelingen van het Rijksarchief zouden uitgestald worden. Slechts in 1965 nam toenmalig conservator J. Maréchal de lederzaal als bureel in gebruik.

Tenslotte blijft men nog steeds in het ongewisse inzake de datum waarop het lederbehang (door het echtpaar Van den Abeele?) in de woning werd aangebracht. We wensen hier alvast een element van mogelijke oplossing voor te stellen.

Met het oog op de overbrenging van het lederbehang naar het restauratieatelier werden een aantal kaderlatten verwijderd. We konden

3. Bij een eerste oogopslag merkt men dadelijk dat de soms ver uit elkaar staande verbindingen tussen bepaalde panelen werden opgevuld met eenvoudige kleefband die vervolgens overschilderd werd in overeenstemming met de kleuren en de motieven van het leder. Dit gebeurde omstreeks 1965 tijdens schilderwerken in het gebouw. Op dezelfde wijze werden de meest opvallende scheuren in het leder aan het oog onttrokken. Erger was echter dat losgeraakte panelen en scheuren met nietjes (!) op het houten kader werden herbevestigd.

vaststellen dat de randen van sommige lederpanelen achteraan versterkt waren met lijnwaad, hetzij in verbinding met andere panelen, hetzij voor hechting aan het houten kader. Enkele van deze textielstroken waren overplakt met krantenpapier, in werkelijkheid kleine knipsels van max. 4 cm breedte op ongelijke lengte. Uit de schaarse herkenbare inhoudelijke gegevens gaat het hier om kranten uit de periode 1850-1870 (vermelding van lord Malmesbury, en liberaal volksvertegenwoordiger Louis Defré). Tenzij de lijnwaadversterking (en de krantenknipsels) er kwam n.a.v. de verbouwing in 1911 kan verondersteld worden dat het lederbehang uiterlijk omstreeks 1850/1870 in het huis Van den Abeele werd aangebracht of er reeds aanwezig was.